

UPPSALA
UNIVERSITET

Oscar Wildes porträtt

En receptionsanalys av Oscar Wildes *Dorian Grays porträtt*
i svensk press.

Minna Schwan

Ämne: Svenska 4

Poäng: 15 hp

Ventilerad: HT 2011

Handledare: Ola Nordenfors

Litteraturvetenskapliga institutionen

Uppsatser Lärarprogrammet i Svenska

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
1. INLEDNING	3
1.1. Syfte och frågeställningar.....	3
1.2. Teori, metod & material.	4
1.3. Avgränsningar & disposition	5
1.4. Oscar Wilde och Dorian Grays porträtt	6
1.5. Tidigare forskning.....	7
2. AVHANDLING.....	9
2.1 Receptionen av Dorian Grays porträtt.....	9
2.1.1. Tidningarna, skribenterna och deras recensioner.....	9
2.1.1.1. Svenska Dagbladet och Oscar Levertin	9
2.1.1.2. Stockholms Dagblad och Sven Söderman	10
2.1.1.3. Nya Dagligt Allehanda och Jacobine Ring	10
2.1.1.4. Social-Demokraten och Fredrik Ström	11
2.1.2. Teman i recensionerna.....	11
2.1.2.1. Estetik och Wilde	12
2.1.2.2. Samhället	13
2.1.2.3. Varför och hur Wilde dog.....	14
2.1.2.4. Wildes rättegång och Dorian Grays porträtts roll i denna	15
2.1.2.5. Homosexualitet.....	15
2.1.2.6. Övrigt skrivet om författaren Oscar Wilde.....	17
2.1.2.7. Om Dorian Grays porträtts förtjänster och brister	17
2.1.2.8. Inomtextliga fenomen i Dorian Grays porträtt	18
2.1.2.9. Bokens moraliska budskap.....	19
2.1.2.9. Intertextualitet.....	20
2.2. Övrig reception	21
2.2.1 Enklare summering av artiklar om Wilde och hans övriga verk år 1905.	21
2.2.2 Artiklar i Dagens Nyheter och Aftonbladet	22
2.2.3 Wildes författarskap i tidskriften Brand	23
2.2.4 Dorian Gray i Uppsala Universitetsbibliotek	24
3. SAMMANFATTANDE DISKUSSION	26
4. LITTERATURLISTA.....	30

1. Inledning

En gammal kvinna sitter i sin salong och lyfter en tekopp från bordet. Värmen från den heta drycken sprider sig i kroppen. Hon blickar ut mot gatan. Massorna rör sig förbi. Som en sorlande bäck flyter människorna fram på kullerstenen. Tekoppen faller och de små tebladen silar sig ner genom golvspringorna. På restaurangen mitt emot sitter två män. De håller varandra i handen.

Så kan det ha sett ut en eftermiddag i London för 120 år sedan. Den ena av de två männen var Oscar Wilde. I dag är han en av våra klassiker. I det svenska skolsystemet möter eleverna Wilde och de läser hans verk. Men att Wildes liv och verk skulle anses betydelsefulla för eftervärlden var inte något som han själv visste då han dog utfattig på ett odugligt hotell i Paris slumkvarter.

När *Dorian Grays porträtt* kom ut i England väckte den stor debatt. Verket tolkades biografiskt och ansågs porträttera "omoralen" i Wildes eget liv. På grund av Wildes sexuella läggning blev han och hans familj utfrysta av samhället. Boken ansågs så tydlig, att den användes som bevis i rätten då han dömdes för homosexualitet. Cirka femton år senare översattes boken till svenska. Denna uppsats undersöker hur *Dorian Grays porträtt* mottogs i Sverige. För att svara på det måste man beakta att förflyttningen inte bara skett i tid, utan att man också behandlar mottagandet i ett kulturellt rum som inte var Wildes eget. Vad visste man om Wilde, och vad ansåg man om Wildes liv och författarskap i Sverige? Vilka aspekter valde de svenska kritikerna att skriva om? Svaret på detta ska utredas i denna uppsats.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka recensionerna av Oscar Wildes *Dorian Grays porträtt* i svenska dagstidningar under utgivningsåret av den svenska översättningen (1905). Genom detta ses samtidens attityder till hans författarskap. Mina frågeställningar är följande:

- Vad skriver recensenterna om? Vilka ämnen/ teman går att urskönja? Hur framställs olika teman, och vad uppfattas som positivt respektive negativt av recensenterna?
- På vilket sätt påverkar recensenternas språkbruk deras framställning?

- Vilken bild ger recensenterna av *Dorian Grays porträtt* och av Oscar Wilde till läsaren?
- Hur behandlas Oscar Wildes författarskap i arbetarpressen?

1.2. Teori, metod & material.

Jag har valt att använda mig av receptionsanalys och gör en närläsning av recensionerna. Med receptionsanalys menas att man analyserar mottagandet av något. Receptionsanalys utgår ifrån receptionsteori, som handlar om interaktionen mellan text och läsare. Textuell mening skapas hos läsaren och inte i texten. Man menar att läsaren är ansvarig för skapandet av mening i texten.¹ I undersökningen studerar jag vilken mening de olika recensenterna har skapat.

Man kan säga att receptionsforskning är "studiet av mötet mellan ett massmedialt innehåll och dess mottagare".² I mitt fall analyseras mottagandet av Oscar Wildes roman *Dorian Grays porträtt* i svensk press, då den kom ut i svensk översättning 1905. Receptionsanalys behöver inte vara mottagandet i press, även om många kanske tänker på det i första hand. Reception kan undersökas från en mängd olika synvinklar.

Johan Svedjedal skriver i sin uppsats *Kritiska tankar* (1998)³ att det är problematiskt att akademiska receptionsanalyser ofta bara behandlar recensenters kritik. Detta eftersom det bara ger en bild av en litterär elitgrupps värderingar. Samtidigt är recensioner relativt enkla att få tag i och de har också stor betydelse. Det är däremot svårt att hitta information om hur de stora massorna såg på verken, skriver han. Svedjedal vill belysa att recensioner ändå inte är den enda, eller alltid den bästa, vägen att undersöka mottagandet. Recensioner kan vara svåra att analysera. De kan se olika ut beroende på sammanhanget. Kanske sågar recensenten verket eftersom han/hon vill polarisera mot en annan recensent? Det kan finnas anledningar som inte har med författaren av verket att göra. Vidare menar Svedjedal att värderingen av verket bara är en del av en recension. Andra faktorer är exempelvis vad recensenten tar upp, hur snart efter utgivningen verket recenseras, av vem det recenseras, och i vilken tidning recensionen trycks.

Selektionsprocessen är också viktig. Vilka böcker väljer man att skriva om i sin tidning?

¹ Sim, 2009. s. 173.

² Nationalencyklopedin, 2011-12-05.

³ Svedjedal, 1998.

Exempel på annat mottagande man kan undersöka är reception i bibliotek, hos olika åldersgrupper eller i efterkommande litteratur. Att göra en receptionsanalys innebär att ett urval måste göras. Vilken typ av reception är det som ska undersökas? Jag har, som ovan nämnts, valt att främst se på kritiken i dagspress, eftersom det ger en indikation på vad de människor i Sverige som under samtiden var högt litterärt ställda hade för åsikter om verket. Denna litterära grupps värderingar påverkar ofta även andra människors syn på verket (även om Svedjedal påpekar att det inte är i så stor utsträckning som man kan tro). Det är dessutom svårt att på kort tid hitta annan information, vilket också Svedjedal medger. Speciellt svårt är det med så tidig information som i detta fall, då man saknade andra mediala källor som TV eller radio.

Mitt material består av tre recensioner och en essä, alla är tryckta i svenska dagstidningar inom två månader från *Dorian Grays porträtt*s svenska utgivningsdatum. Eftersom recensionerna av boken är så pass få, har jag haft möjlighet att göra en djupgående analys. Undersökningen är av kvalitativ art, vilket möjliggör att undersöka den enskilda texten. Eftersom det inte finns några fungerande bibliografier av det tidiga 1900-talets Sverige, har jag igenom Walter Nelsons bok *Oscar Wilde in Sweden and other essays* (1965),⁴ funnit recensioner av *Dorian Grays porträtt*. Nelsons essä är inte nödvändigtvis uttömmande inom ämnet. Jag har därför även sökt efter recensioner i två större tidningar, som inte hade refererats av Nelson. De undersökta tidningarna är *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet*. I *Dagens Nyheter* fann jag en artikel om Oscar Wildes död, men inget om *Dorian Grays porträtt*. I *Aftonbladet* fanns två korta notiser om boken under rubriken "Nyutkommen litteratur" samt "Konst och litteratur". Dessa tas upp i avskilda stycken nedan, och inte tillsammans med de texter som Nelson hänvisat till.

1.3. Avgränsningar & disposition

På grund av de begränsade ramar av tid och utrymme som finns för detta arbete behöver området avgränsas. Jag avser därför att behandla recensioner om *Dorian Grays porträtt*. Jag väljer att se på receptionen i de samtida recensioner av boken som jag funnit. Dessutom analyserar jag en essä om Oscar Wildes liv och verk. Samtliga är tryckta i svensk dagspress. Essän är inkluderad av flera anledningar. För det första är den skriven av Oscar Levertin, en av dåtidens ledande litteraturkritiker. Den blev dessutom tryckt i

⁴ Nelson, 1965.

dagspress och hade förmodligen stort inflytande. Essän är publicerad samtidigt som recensionerna och handlar till stor del om *Dorian Grays porträtt*.

Att se på receptionen av ett verk är inte bara vad som skrevs i dagspressen. Som nämnts kan man se reception av ett verk på flera olika plan. Men på grund av mitt begränsade utrymme har jag valt att begränsa mig till dagspressen. För att vidga perspektivet har jag gjort en enkel undersökning av arbetarpressens mottagande av boken och undersökt när den togs in i Uppsalas Universitetsbibliotek. Dessa har jag valt att inte hantera djupgående, även om det också är ett intressant perspektiv. För att besvara min frågeställning om hur Wildes författarskap behandlas av arbetarpressen har jag använt mig av *Litteratur och samhälles*⁵ sammanställning av arbetarpressens artiklar. Detta av samma anledning som till Nelsons essä: inga bibliografier finns tillgängliga. Med utgångspunkt i denna har jag listat de artiklar som fanns. Det listade artiklarna finns främst i tidningen *Brand*, vilket också är förklarligt eftersom det är tidningen som bäst har undersökts. I avhandlingen kommer först en kortare presentation av texterna, tidningarna och skribenterna, för att sedan behandla dessa i olika teman. Efter detta behandlas receptionen i arbetarpressen och Uppsalas Universitetsbibliotek och sedan följer en slutdiskussion.

1.4. Oscar Wilde och Dorian Grays porträtt

Oscar Wilde (1854-1900) var en kulturperson i det sena 1800-talets London: hatad, älskad, diskuterad. Han gjorde sig rik på föreläsningar i Amerika, men skrev också poesi, teaterstycken och noveller. *Dorian Grays porträtt* är hans enda roman. Mot senare delen av sitt liv blev han utfrysad av samhället. Hans fru Constance lär ha sagt: "Sedan Oscar skrev Dorian Gray är det ingen som vill tala med oss".⁶ Pressens kritiker var inte nådiga när *Dorian Grays porträtt* för första gången publicerades i julinumret av *Lippincott's* år 1890.⁷ *The Scots Observer* skriver att historien hör hemma på rikskriminalen, och att den är "vanhedrande" för både författaren och förläggaren. Skribenten menar att om Wilde bara kan skriva för "telegrafpojkar [vilket syftar på unga pojkars erbjudande av tjänster] och laglösa ädlingar, bör han byta yrke".⁸ Wilde inledde en relation med den unge Lord Alfred Douglas runt 1891 och blev dömd till två års straffarbete för homosexualitet. Wildes

⁵ *Litteratur och samhälle*.

⁶ Holland, 1998, s. 138

⁷ *ibid*, s. 134

⁸ *ibid*, s.136 f.

fängelsetid kom att bidra till hans tidiga död.⁹ I dag, 100 år senare, är den allmänna attityden positiv. Hans uttalanden finns i citatböcker, hans verk anses tillhöra den litterära kanon och i skolan läser många ungdomar hans verk. Men hur såg attityden ut i Sverige för hundra år sedan? År 1905 gavs två av hans verk ut i svensk översättning. Det var *Dorian Grays porträtt* och *De Profundis*. *Spöket på Canterville* kom i början av 1906. Den förstnämnda är ett av de idag mest lästa verken.

Dorian Grays porträtt utspelar sig i det sena 1800-talets London. Boken handlar om den unge mannen Dorian Gray, som konstnären Basil Hallward målar ett porträtt av. Hos Hallward möter Dorian "livsnjutaren" Lord Henry. Porträttet blir ett mästerverk och Dorian ser sin egen skönhet, han önskar inget hellre än att porträttet skulle åldras istället för honom. Med Lord Henry, lever han i synd och märker att hans önskan gått i uppfyllelse. Porträttet åldras, men inte han själv. I tavlan ser han sin ålder, men också sin själs synder. Allt eftersom åren går får han mer och mer ångest över sin livsstil. Slutligen hugger han sönder porträttet med en dolk. På golvet ligger en död gammal man och tavlan är återställt till sin forna glans.

1.5. Tidigare forskning

Det har skrivits många biografiska verk om Oscar Wilde. Ett exempel är *Oscar Wildes familjealbum* (1998) skriven av Oscar Wildes barnbarn Merlin Holland.¹⁰ Den allra mest uttömmande är dock *Oscar Wilde* av Richard Ellman (1990).¹¹ I *The Cambridge Companion to Oscar Wilde* (1997)¹² finns ett antal essäer om Oscar Wilde av olika författare. I dessa essäer behandlas Wilde via olika teman, bland annat Wilde som dandy, kritiker, poet, journalist och författare.

Även Wildes författarskap har studerats av många och ur flera perspektiv. För att nämna några exempel, har det skrivits om Wilde och hans intertextuella drag, bland annat i Sacha Tippers avhandling *A study of the relationship between Charles Baudelaire and Oscar Wilde* (1999).¹³ Gotiska och sexuella teman i *Dorian Grays porträtt* har det skrivits om i exempelvis *Modern Gothic and Literary Doubles: Stevenson, Wilde and Wells* (2003) av Linda Dryden.¹⁴ Om Wildes homosexuella drag i litteraturen skriver bland

⁹ Holland, 1998, s. 136 f.

¹⁰ Holland, 1998.

¹¹ Ellman, 1990.

¹² Raby, 1997, s. 3-16

¹³ Tipper, 1999.

¹⁴ Dryden, 2003.

annat Claude Summers i *Gay Fiction: Wilde to Stonewall: Studies in a Male Homosexual Literary Tradition* (1990).¹⁵

Om Wildes mottagande i Sverige har Walter Nelson skrivit i *Oscar Wilde in Sweden and other essays*.¹⁶ Nelson nämner tre recensioner och en essä i svensk press, som handlar om *Dorian Grays porträtt*, under utgivningsåret 1905. Han har studerat femton större tidningar. Nelson går inte in på någon analys, utan radar snarare upp vilka artiklar han hittat. Därefter ger han en kort summering om vad recensionerna handlar om.¹⁷ Karl Beckson skriver i *Oscar Wilde: the critical heritage* (1970)¹⁸ några meningar om det svenska mottagandet av *Dorian Grays porträtt*, där han refererar till Walter Nelsons tidigare nämnda essä. Även i den nyligen publicerade *Reception of Oscar Wilde in Europe* (2010) av Stefano Evangelista refereras till samma essä.¹⁹ Någon annan forskning inom området har jag inte kunnat hitta.

Mig veterligen har ingen tidigare analys gjorts av de artiklar som skrevs om *Dorian Grays porträtt*, och ingen verkar heller ha analyserat det övriga mottagandet av Oscar Wilde eller hans verk i Sverige.

¹⁵ Summers, 1990.

¹⁶ Nelson, 1965.

¹⁷ *ibid*, s. 11 f.

¹⁸ Beckson, 1970, s. 30

¹⁹ Evangelista, 2010, s. lxxvii

2. Avhandling

2.1 Receptionen av Dorian Grays porträtt

2.1.1. Tidningarna, skribenterna och deras recensioner.

I Walter Nelsons *Oscar Wilde in Sweden and other essays*²⁰ presenteras recensioner av Oscar Wildes verk i svensk press. När *Dorian Grays porträtt* kom ut på svenska blev den endast recenserad i tre, av Nelsons femton undersökta, större tidningar (*Nya Dagligt Allehanda*, *Stockholms Dagblad* och *Social-Demokraten*). Det pekar enligt honom på ett svagt intresse på den svenska marknaden. Av de recensioner som kom ut var två överlag positiva och den tredje negativ. I samband med utgivningen skriver Oscar Levertin en essä om Oscar Wildes verk och liv i *Svenska Dagbladet*, och den är delvis också en recension av boken.

Intressant är, att trots den begränsade uppmärksamheten, har boken behandlats av såväl konservativ som liberal och socialdemokratisk press. Den konservativa pressen representeras av *Nya Dagligt Allehanda* och *Stockholms Dagblad*. *Svenska Dagbladet* var en liberal tidning med "uttalat högt ställda litterära ambitioner".²¹ *Social-Demokraten* var en ledande tidning för den social-demokratiska pressen.

2.1.1.1. Svenska Dagbladet och Oscar Levertin

Svenska Dagbladet, baserad i Stockholm, gavs ut första gången 1884 och finns än idag. 1905 uppgick tidningen i 32,000 exemplar. År 1908 var dess politiska signatur moderatliberal.²²

Oscar Levertin föddes 1862 och kommenterade i åtskilliga år dåtidens moderna in- och utrikeslitteratur i *Svenska Dagbladet*. Han var en författare, litteraturhistoriker och kritiker. Han blev han professor vid Stockholms högskola i litteraturhistoria där han sägs ha varit en djupsinnig och spirituellt föreläsare.²³ Hans huvudämnen var estetik, konst och litteraturhistoria. Levertin skrev också egen prosa och lyrik. Han vände sig emot den realistisk- naturalistiska riktningen i det estetiska manifestet *Pepitas bröllop* som han skrev

²⁰ Nelson, 1965.

²¹ Rehn, 1970, s. 43

²² Tollin, 1967.

²³ *Svenskt biografiskt handlexikon*, s. 44.

tillsammans med Verner von Heidenstam. Han dog den 22 september 1906, alltså dryga året efter hans artikel om Wildes liv och verk.²⁴ Hans essä om Oscar Wilde är den första av artiklarna som går i tryck, nämligen den 23 respektive 26 juni 1905; alltså en dryg månad efter utgivandet av boken. Den första delen av essän behandlar Wildes liv, och den andra hans verk. De två delarna består tillsammans av cirka 4300 ord.

2.1.1.2. Stockholms Dagblad och Sven Söderman

Stockholms Dagblad gavs ut i Stockholm mellan 1824 och 1931. År 1908 var tidningen en moderat konservativ tidning och 1905 uppgick upplagan till 14,000 vardera för morgon- respektive kvällsupplagan.²⁵

Sven Söderman, skribenten till den andra utkomna artikeln, var född 1866 i Stockholm. Han studerade vid Uppsala Universitet och doktorerade, och därefter sysselsatte han sig främst som kritiker och essäist i dagspressen. Han skrev 1905 i både i *Aftonbladet* och *Stockholms Dagblad* och var även chef för *Stockholms Dagblads* kulturavdelning. Han undervisade också i filosofi och litteraturhistoria, och skrev dikter och monografier. Han skrev ända fram till sin död 1930.²⁶ Södermans artikel är tryckt den 2 juli 1905, och består av cirka 1800 ord.

2.1.1.3. Nya Dagligt Allehanda och Jacobine Ring

Den tredje artikeln om *Dorian Grays* porträtt publicerades i *Nya Dagligt Allehanda* den 3 juli 1905. *Nya Dagligt Allehanda* var en konservativ tidning, baserad i Stockholm, och utgavs mellan 1859 och 1944. Vid 1907 hade tidningen en upplaga av ca 15,500 exemplar.²⁷

Skribenten till artikeln var Jacobine Ring, (som ogift Jacobine Jacobsen), född 1862, död 1912. Ring var dansk, och kom till Sverige 1888. Hon blev efter några år kritiker på *Nya Dagligt Allehanda*, där hon som bokrecensent hade nytta av sina stora språkkunskaper. Hon skrev under signaturen "Jacqueline". Hon var känd för att vara "rak och ärlig". Hennes ord hade också "gällande kraft".²⁸ Rings artikel om *Dorian Grays* porträtt är cirka 1600 ord lång.

²⁴ *Svenska män och kvinnor*, del 4, s. 549 f.

²⁵ Tollin, 1967

²⁶ *Svenska män och kvinnor*, del 7, s.436 f.

²⁷ Tollin, 1967

²⁸ DAGNY, 1913, s. 28

2.1.1.4. Social-Demokraten och Fredrik Ström

Social-Demokraten var 1905 föga förvånande en socialdemokratisk tidning. Den utgavs i Stockholm mellan 1885 och 1958. Upplagan uppgick till 14,000 exemplar år 1905.²⁹

Fredrik Ström föddes 1880, och lär ha haft Selma Lagerlöf och Ellen Key som förebilder. År 1904 tog han tjänst vid *Social-Demokraten*. Han var under de närmste åren redaktör för ett flertal social-demokratiska tidningar, bland annat *Folket* i Eskilstuna och *Arbetarbladet* i Gävle. Ström var också aktiv i social-demokraternas ungdomsförbund. När partiet splittrades 1917 blev han partisekreterare åt Sveriges socialdemokratiska vänsterparti, (senare Sveriges kommunistiska parti). Han valde 1924 att lämna kommunisterna och var därefter politiskt aktiv i social-demokraterna. Ström skrev ett antal skönlitterära och politiska verk.³⁰ Han artikel trycktes den 23 juli och är den kortaste med sina ca 230 ord.

2.1.2. Teman i recensionerna

I relation till nedanstående artiklar är det värt att nämna att de allra första artiklarna som dyker upp om Wilde i Sverige inte är särskilt positiva. Förmodligen är 1882 första gången Wilde dyker upp i svensk press överhuvudtaget.³¹ Det är *Göteborgsposten* som skriver att Oscar Wilde är en litterär snobb som väckt uppståndelse i Amerika. Vidare står det att han är löjligt låtsasgeni ("pretended genius"), som även engelska kritiker sågade.³²

I *Finsk tidskrift* dyker en artikel upp 1884, med anknytning till ämnet Pre-Raphaélite och Aestism. Skribenten, Albert Edelfeldt, skriver att Oscar Wilde (som han för övrigt har stavat fel), som kan ses i Paris, är avskräckande och inte särskilt övertygande i fråga om sina estetiska idéer. Edelfeldt verkar tro att Wilde själv inte är så övertygad som han låter.³³

År 1885 skrivs en artikel av en ung konstexpert i *Kvällsposten*, som menar att Edelfeldts artikel är för hård mot Wilde. Wildes estetik är mer än Edelfeldts summering:

²⁹ Tollin, 1967.

³⁰ *Svenska män och kvinnor*, del 7, s. 278 f.

³¹ Nelson, 1965, s. 4.

³² *ibid.*

³³ *ibid.*, s. 3 f.

studier av femtonhundralets Italien, menar han.³⁴ Artiklarna ovan behandlar dock främst konst och stil i allmänhet, inte några specifika verk av Wilde. Tidiga artiklar om Wilde verkar vara sällsynta i Sverige.³⁵

2.1.2.1. Estetik och Wilde

Wilde anslöt sig till estetiken, i betydelse av läran av det sköna. Framförallt är det i Oscar Wildes *Lögnens förfall*, som han skrev 1889, hans mest "kända" syn återfinnes. Där skriver Wilde att konsten imiterar verkligheten. Om människorna inte såg ett fenomen innan det blev avmålats, kan det i så fall sägas ha existerat innan? Det blir en konstfilosofisk fråga. I förordet till *Dorian Grays porträtt* framför Wilde också åsikter om estetik och förhållandet mellan verklighet och konst. Recensenterna har delvis berört detta i sina recensioner av *Dorian Grays porträtt*. Framförallt är det Levertins essä som nämner det i större utsträckning. Han nämner Wildes estetik många gånger. Levertin påpekar att Wilde menar att konst är skapelser för stunden, och att Wilde har sagt att konsten endast ger en värdelös skuggbild av honom själv. Han skriver att Wilde sagt att hans genialitet liknar skådespelarens. Han skriver också att Wildes lära är "motsägelsen", och att "Diktarens mise-en-scène spelade för honom betydligt större roll än självva diktandet". Mise-en-scène är ett franskt uttryck och används ofta när design av teater eller film ska förklaras, och syftar till vad man tillexempel på en teater har ställt på scen eller i en film visar i bild. Enligt Levertin övergav Wilde aldrig sin "lära". Men Levertin skriver också vad han själv tycker om Wildes estetik. Levertin menar att ingen människa kan vara ett "själfändamål" såsom Wilde föreskriver i förordet till *Dorian Grays porträtt*, utan är underordnad "sammanhangets lag". Boken, *Dorian Grays porträtt*, uppenbarar konstnären, (det vill säga Oscar Wilde). Det är tvärtemot vad Wilde själv skriver i förordet, påpekar Levertin. Levertin menar också att Wilde inte insåg konstens allvar. Levertin ser, som vi ska se senare, boken biografiskt. Han tycker således att Wildes liv skildras i boken. Menar man det så blir förordets "To reveal art and conceal the artist is art's aim."³⁶ en motsägelse. Levertin liknar Wildes estetik vid en Nessusskrud (den grekiska halvguden Herakles dog av en tröja nerdränkt i människohästen Nessus blod). Man kan tänka sig att Levertin menar att genom att Wilde skriver detta själv, dömer han sig själv till undergång utan att vara medveten om det. Likaså tar Herakles på sig den giftiga tröjan utan veta att det leder till

³⁴ Nelson, 1965. s. 4.

³⁵ *ibid*, s. 4.

³⁶ Wilde, 2006. s. 3.

hans undergång. Vidare menar dessutom Levertin att Wilde inte ser förtroendeingivande ut för någon som förespråkar skönhetsens ideal. "På hans porträtt i sommardräkt, halmhatt och dyrbart inlagd spatserkäpp, ser han närmast ut som en till spätt förklädd kokott." Han skriver att han ser ut: "som en preraphaelitisk seraf med hufvud passande för någon ung violinist att luta mot en gammal rödbrun Stradivarius". Levertin menar också att Wildes drag av intelligens fångslar och att något "androgynnt hvilar öfver hans hufvud". Men också att den "den grofva munnen komprometerande". Värt att notera vad gäller Levertins diskussion om estetik är att han, som tidigare nämnts själv hade estetik som huvudämne.³⁷ Det är en sannolikt en förklaring till att estetiken tar upp en så stor del av hans essä.

Intressant i sammanhanget är också att Rings artikel närmast är en kommentar till Levertins essä. Hon skriver att Wildes "idéer" är en följd av hans sjukdomstillstånd (hans homosexualitet) och det är inget som bör talas om idag.

De övriga recensenterna nämner också Wildes lära på olika sätt, Söderman skriver att han är en "raritet i estetikens drifhus". Han nämner också förordet, men då i en diskussion om bokens moral. Han skriver också att Wilde utreder sin njutningsfilosofi i boken. I Ströms recension skulle man kunna tolka följande citat som en kommentar om Wildes estetik: "i sin själ måste slipa sin egen tanke för att den skulle lysa för människorna och skära hvast som eld genom dumhetens väfnad kring idéer och känslor". Man kan konstatera att Söderman och Ström är positiva till Wildes estetik, Levertin har blandade känslor om den, medan Ring endast menar att det är en följd av hans sjukdom (homosexualitet).

2.1.2.2. Samhället

Levertin skriver att Wilde "än i dessa dagar", det vill säga 1905, är ett tabuämne. Han skriver att det ännu inte kommit några levnadsteckningar eller kritiska utredningar över Wildes författarskap. Det märks att Levertin menar att detta borde finnas. Han har också en stark åsikt om Englands samhällssituation. Levertin skriver att det var Englands moraliska hat som drabbade Wilde, och drar paralleller till Mary Shelly och Lord Byron. Han skriver också att: "Englands strafflag är västerlandets mest barbariska". Han skriver visserligen att något liknade kunde ha hänt någon annanstans, men inte med en sådan "brutal infami". (Infami betyder vanära.) Wilde fick ett sådant extremt dåligt anseende och skamlig stämpel på grund av sin homosexualitet. Detta menar Levertin gör England till det mest barbariska

³⁷ Svenska män och kvinnor, s. 549 f.

landet i västvärlden. Ring skriver att utgivningen av *Dorian Grays porträtt* gett uppmärksamhet åt inte bara boken utan hela Wildes liv och verk. Att vissa försöker uppmärksamma honom anser hon vara fel:

Ett af hans för mannens psykologi kanske mest karaktäristiska arbeten ”Dorian Grays porträtt” har nyligen utkommit i svensk översättning, och det är väl närmast därför, som man åter börjat att tala om icke blott boken, utan om hela Wildes litterära produktion och betydelse i det hela och icke blott om den, utan äfen om hans lif och lära och lifsåskådning.³⁸

Eventuellt menar hon här att det är just de tidigare tryckta artiklarna om *Dorian Grays porträtt* som är de som börjat tala om det, det vill säga Levertin och Söderman. Att se detta som en kommentar till Levertins essä är mycket troligt, speciellt med tanke på de övriga likheter hennes och Levertins texter besitter (se kap 2.1.2.4 och 2.1.2.8.). Ström skriver att den engelska borgarklassen är skyldig till Wildes död. Söderman skriver inte i raka ord något om samhället eller dess klimat, men det är tydligt att hans sympatier ligger på Wildes sida, eftersom han skriver att Wilde var en "martyr" och en "lysande begåfning" och Wildes liv nämns som "författarens egen tragedi".

2.1.2.3 Varför och hur Wilde dog

Hur eller varför Wilde dog kan konstateras vara något recensenterna av boken tyckte var väsentligt att skriva om. Alla undersökta texter har skrivit om detta. Intressant är att man kan dela in recensenterna i olika läger. Det ena sidan lyfter främst fram anledningar till att det är Wilde själv som är skyldig till sin död. Den andra säger att det är Englands fel; trots att alla recenser, som ovan visats, är negativa till Englands samhällsklimat. Levertin nämner så mycket som tre anledningar till varför Wilde dog. Det första är att han dog liksom alla andra: "hvilka gjort den ödesdigra sammanblandningen af immateriell och materiell verklighet". Levertin syftar här på de antika grekerna (framförallt Sokrates som också fick "dödsstraff"). Det andra är att Wilde dog för att han ville leva som "själfändamål", vilket Levertin menar är omöjligt som människa. Det tredje är, menar Levertin, det Wilde skildrar i *De Profundis*: "att han aldrig tänkt på lifvets smärta och allvar, och aldrig brytt sig om dess mänskliga solidaritet". Ring skriver kort att ett sådant liv som Dorian och Wilde levde oundvikligen leder till undergång.

³⁸ Ring, 1905.

Den andra sidan representeras av Ström och Söderman. Ström skriver att engelska överklassens bojkott fick en: "af sina största snillen falla till jorden inför beundran från en hel värld". Söderman skriver att han dog som en "ruinerad martyr" i Paris. Eftersom Södermans artikel är positiv i övrigt och han väljer att använda ordet "martyr" gör att man förstår att han inte menar att det skulle vara Wildes fel utan samhällets.

2.1.2.4 Wildes rättegång och Dorian Grays porträtts roll i denna

Söderman, Ström och Levertin skriver om att boken *Dorian Grays porträtt* användes mot Wilde i rättegången mot honom. Ström drar paralleller mellan Wilde och hans karaktär Dorian Gray. Wilde klarar sig inte undan samhällets ögon som hans hjälte gör. Levertin menar att boken skildrar Wildes liv. Levertin är också kritisk till rättegången och skriver att det är "inkommensurabelt"; paragraf och verklighet går inte att jämföra. Lagen kan inte bedöma hur ett straff kommer att påverka den enskilda människan, och det är detta som hände Wilde, menar han. Straffarbetet var egentligen en dödsdom. Det som Wilde dömdes för, menar Levertin, är snarare är synd än brott. Ring skriver att Dorian Gray är ett talande exempel på Wildes "abnormitet" (det vill säga hans homosexualitet, se avsnitt 2.1.2.5.), även om det snarare är sjukligt än brottsligt, skriver hon. Även här kan vi se slående likheter mellan Levertin och Rings texter. Båda menar att Wildes homosexualitet är både osund och onaturlig, men att det snarare är "sjukligt" och "syndigt" än "kriminellt". Om Wildes fängelsevistelse är det bara i Levertins essä det finns beskrivningar. Han nämner exempelvis en trampkvarn, och att fångarna sydde tills fingrarna blödde. Ring nämner också denna trampkvarn, men då som en metafor för själva fängelset. Angående rättegången skriver även Ström i sin artikel kort att Wilde fick ett för hårt straff.

2.1.2.5. Homosexualitet

Att Wilde var homosexuell, och att det var hans homosexualitet han dömdes för, kan man se att recensenterna till *Dorian Garys porträtt* var medvetna om. Ström skriver att han var skyldig till det brott han var dömd för, men att det var ett "omänskligt" straff. Recensionen i övrigt är som nämnt sympatisk mot Wilde.

Levertin menar att vi har en "sund" motvilja till detta fenomen (homosexualitet), men att homosexualitet funnits i alla tider. Man kan till exempel skåda det i det historien,

skriver han, där man "betraktat denna form av köns kärlek i nästan mer idealisk dager än den mellan man och kvinna och i hvarje fall icke hyst vår moderna avsky för densamma". Här syftar han igen på det antika Grekland där man inte tyckte det var konstigt att unga och gamla män hade sexuellt umgänge med varandra. Levertin problematiserar över sin samtids uppfattning av homosexualitet. Han drar slutsatsen att homosexualitet är något som alltid funnits. Det är ett mysterium som inte psykologi eller fysiologi kunnat lösa än. Han skriver också att dessa "gärningar", som nämnt ovan, snarare är synd än brott.

Rings artikel handlar nästan bara om att upplysa läsaren om hennes syn på bokens funktion och författarens läggning. Hon menar att Wilde var en "patologisk företeelse, som en abnorm sjukling". Domen mot Wilde bevisar att han faktiskt var "abnorm", skriver hon. Detta ska man enligt henne inte bortförklara, utan "ett sundt naturligt förstånd måste reagera"! Hon uppmanar läsaren till att inte låta sig förledas av varken sympati eller medkänsla. Vidare menar hon att samma "sjukdom" som Wilde hade finns gestaltat i *Dorian Grays porträtt*. Hon nämner också att det kanske främst är en sjuklig företeelse, eller "kriminell dårskap" snarare än något rent brottsligt. Endast "kriminalisten" och "patologen" kan vara intresserade av denna bok. Vidare skriver hon att boken finns med i en, enligt henne, pseudovetenskaplig tysk tidning kallad *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen*. De "erotiska förvillelser, inom vilkas sfär Wilde med förkärlek rörde sig" menar hon är stämplade som "mot naturen stridande i det öfervägande flertalet såväl naturfolks som kulturfolks uppfattning". Vidare skriver hon att: "En olycklig människas öde bör, när han är död, icke dras frampå nytt."! Söderman skriver att konstnären Hallward lägger all sin "konstnärliga tillbedjan" till Dorian. Möjligtvis kan detta betyda att han inte var medveten om Wildes homosexualitet, eller bokens påstådda homosexuella drag. Kanske eftersom det var denna recension som publicerades först. Men det skulle också kunna vara ett medvetet undvikande av ämnet. Det senare är enligt min uppfattning troligare, eftersom recensenten faktiskt nämner rättegången och bokens användande i denna process. Recensentens sympatier är hos Wilde, vilket kan skådas i att recensionen avslutas med orden: "Han var en fantasiens martyr, en sällsam och lysande begåfning, en beklagansvärd människa".

Det är intresseväckande att recensionerna är fyllda av sympatier och medkänsla för Wilde. Undantaget är Rings artikel som vänder sig mot just Wildes homosexualitet, som hon anser vara sjuklig. Värt att påpeka är att homosexualitet blev lagligt i Sverige

först 1944, det vill säga 39 år senare, och kvarstod som sjukdom fram till 1979.³⁹ När recensionerna skrevs 1905 hade man i Sverige en liknande lag som i England; homosexualitet kunde bestraffas med straffarbete i högst två år, samma straff som för att ha sex med djur.⁴⁰ Ändå skriver Levertin att Englands lagstiftning är den mest barbariska i västvärlden och som sett i kap 2.1.2.2. tycker recensenterna att Englands samhällsklimat är skyldig till hans död.

2.1.2.6. Övrigt skrivet om författaren Oscar Wilde

Att skriva något om författaren till verket man recenserar kan te sig rätt naturligt. Som vi kan se ovan skrivs det en del om Wildes estetik, hans dom och hans homosexualitet. Däremot skrivs det inte särskilt mycket om Wilde själv utöver dessa punkter. Det kanske inte heller är så konstigt, eftersom Oscar Wilde hade så upprörande sidor. Man kanske "glömde bort" hans andra sidor, eller tyckte att de var för tråkiga att skriva om. Levertins essädel om Wildes liv är dock rätt uttömmande. Barndom, skolgång, storhetstid, fängelsetid och död behandlas. Levertin skriver också bland annat att han var en "rastypisk kelt", vilket Levertin menar att man kan se i Wildes oförmåga att underordna sig det statliga, "sinnessörsten" och "böjelsen för mystiskt, praktfullt och inbillningsrikt drömmeri". Man kan notera att Wildes övriga familjeliv, till exempel hans barn och fru är något ingen nämner något om.

2.1.2.7. Om Dorian Grays porträtts förtjänster och brister

Levertin menar att *Dorian Grays porträtt* är "beundransvärd" och "tjusande", men att den inte är betydelsefull. Ström däremot skriver att boken nitar sig fast i själen. Och han har ett utförligt svar om varför boken är sådan att ingen kan glömma den:

Dorian Grays porträtt hör till dessa böcker som ingen glömmar, utan som nita sig fast i själen för alltid nästan med underbar makt. [...] därför att som en underström genom boken går ett lidande och en ångest som, om än klädd i skattets mask, röjer ett dödsskjutet hjärta ur vars sår blodet sakta rinner som vattnar de törstande blommorna som växa i sanden.⁴¹

³⁹ RFSL, 2011-12-05.

⁴⁰ Straffbalken 1864, s. 472.

⁴¹ Ström, 1905.

Värt att nämna här är att det i Nelsons summering i *Oscar Wilde in Sweden and other essays* av denna artikel står:

As can be noticed throughout the reviews about Wilde in papers connected with the labour movement the emphasis was on the author's personal tragedy. Social-Democratic critics felt pity with Wilde's years in prison and his last years. The reviewer was so moved and pathetic that he forgot to tell us what makes *The picture of Dorian Gray* worth his admiration.⁴²

Som vi kan se av det första citatet, stämmer inte Nelsons summering ovan av Ströms artikel i *Social-Demokraten*, då recensenten faktiskt förklarar varför han gillar boken.

Söderman skriver att: "man läser under inre motsägelse: sensationell spänning, intellektuell njutning och hjärtats vämjelse. Den är charmant och förfärlig". Ring menar att boken är "undermålig". Den är inte kapabel till att: "illudera, att taga läsarens fantasi så fången, att han ger sig i diktarens våld och tror på hvad denne berättar honom". Utgången av handlingen endast är "störande" även om det finns: "en eller annan med raffinement och en viss språkligt elegans gjord miljöskildring." Hon menar också att boken endast kan vara intressant för "kriminalisten" och "patologen", vilket inte är alltför olikt vad *The Scots Observer* skrev om boken då den kom i England (se s. 4). Det är endast Ring som är negativ till boken i helhet av de undersökta texterna. De övriga tre texterna är generellt positiva. Utmärkande för Rings läsning är att hon läser allt utifrån Wildes homosexualitet. Man kan säga att hon inte kan se förbi detta och se bokens kvalitéer i sig själv. Detta eftersom all kritik hon ger till boken är att det är sjukligt och absurt till följd av att Wilde var homosexuell.

2.1.2.8. Inomtextliga fenomen i Dorian Grays porträtt

De fyra recensionerna nämner alla Wildes paradoxer. Paradoxer är motsägelser som ofta är komprimerade och innehåller någon form av djupare sanning. Samtliga recensenter menar att Wildes paradoxer är glänsande på något vis. I *Dorian Grays porträtt* förekommer ofta, särskilt i Lord Henrys tal, dessa motsägelser. Ett exempel är när Lord Henry säger: "there is only one thing in the world worse than being talked about, and that is not being talked about".⁴³ Levertin gör en liknelse. Han skriver att paradoxerna är som "Simsons räfvar".

⁴² Nelson, 1965.

⁴³ Wilde, 2006. s. 6

Historien om Simsons rävar är biblisk, (återfinns i Domarboken, 15:4). Berättelsen handlar i korthet om hur Simson samlar ihop trehundra rävar. Han binder ihop dessa rävars svansar två och två med en fackla i varje svanspar. Rävorna skickar han ut på filistéernas sädesfält, och allt brinner upp. Detta gör han som hämnd för att de gift bort hans hustru med en annan man. Filistéerna bränner då upp hans fru och hennes far, för att hämnas på Simson. Då går Simson lös på filistéerna, han slår dem, och går sedan till en bergsklyfta och håller till där. Dessa "rävar" (paradoxer) skriver Levertin att Wilde sände in i "de engelska filisteernas och filistrarnes säd, men äfven genom sitt egets lifs gestaltning". Kanske menar Levertin att Wilde gjorde sina paradoxer som mest för att uppröra. Intressant är att Ring tar upp samma liknelse om Simsons rävar, och två ytterligare liknelser. Hon skriver att paradoxerna fungerar som "unga studenter" som vill "äckla brackorna" och att de är som ett "frasfyrverkeri". En fyrverkeriliknelse finns även i inledningen till Levertins essä, men används där för att beskriva Wildes liv. Att ytterligare notera är att Rings och Levertins ordval "filister" respektive "bracka" är någorlunda synonyma. Rings recension är tryckt några dagar senare än Levertins essä, och det är svårt att tänka sig med tanke på dessa påtagliga likheter att hon inte skulle ha läst Levertins text. Ring menar att Wilde paradoxer är bländande till att börja med, men "tomma" och "banala" om man försöker sig på att se någon djupare mening. Söderman skriver att paradoxerna är bländande, och att de skildrar konsten och olika sätt att leva. Ström menar att paradoxerna inte är den största anledningen till att boken är bra, även om han skriver så att det går att urskönja att han gillar även dem.

Övriga inomtextliga fenomen skrivs det skiftande om. Söderman nämner symboler, Ström antiteser. Levertin nämner anekdoter, allegorier och Wildes ordval. Man kan konstatera att paradoxer var det som mest lockade fram recensenternas åsikter, och att övriga fenomen inte var fullt lika intressanta. Ring har med all sannolikhet läst Levertins essä, och svarat med sina åsikter.

2.1.2.9. Bokens moraliska budskap

Angående bokens moral så har även här recensenterna ett visst intresse av att förtälja sin åsikt. Levertin menar att allegorins (porträttets) moral är ett "vittnesbörd" av Wildes "inre strid", och nämner också Englands "moraliska hat" som drabbade Wilde. Levertin gör alltså en biografisk tolkning av bokens budskap. Han menar också att bokens moraliska budskap är att lever man som Dorian, så leder det oundvikligen till undergång. Ring är inne på samma spår och skriver också att ett sådant liv som Dorian och Wilde lever, "leder

till undergång". Söderman menar tvärtom. Boken är inte alls moraliserande, även om det först kan verka så. Söderman menar att det bara är ett "biologiskt konstaterade" av Wilde. Nutidens människa är inte tillräckligt stark för ett sådant levnadssätt, och därför leder det till undergång för individen som försöker. Ström nämner inte alls bokens moral. Vi kan se att dessa tre vid tal om bokens moral alla är inne på olika levnadssätt och huruvida det leder till "undergång" eller ej. Levertin och Söderman skriver också att boken är en slags förutsägelse om vad som skulle hända Wilde. Levertin skriver att Wilde inte förstod konstens allvar och citerar Ibsen: "dikta är att hålla domedag öfver sig själf".

2.1.2.9. Intertextualitet

Att nämna bokens intertextuella drag är populärt. Vissa har nämnts ovan men redovisas här för sig. Levertin skriver att Wildes paradoxer är som Simsons rävar i Bibeln, han liknar också Wildes lära vid en Nessuskrud. Han nämner hans estetiks likheter med Platons idévärld, om hans livs likhet med Lord Byron och Mary Shelly, att boken är en blandning av engelsk sensationsroman och fransk dekadens. Andra namn han nämner är Benvenuto Cellini, Tannhäuser och Gabriele D' Annunzio.

Ring skriver att Wildes paradoxer är som Simsons rävar. Hon menar att dessa paradoxer är riktade mot Englands filister. Hans handlande menar hon är som en "boudoir-Nietzsche". (Boudoir är franska och används oftast för ett elegant damrum eller ett litet rum dit man drar sig tillbaka när man är arg.) Han liknas också vid en tendensplansch och hon skriver att *Dorian Grays porträtt* finns med i den tyska *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen*. Söderman nämner bokens likhet med Balzacs *La peau de chagrin*, och Robert Stevensons *Dr. Jekyll och Mr. Hyde*, och även att boken Dorian själv läser är Huymans *À rebours*. Vid Wilde skönhetslära nämns också Dante. Andra verk som Wilde själv skrivit nämner endast Levertin. Han menar att *Balladen om Readings fängelse* är Wildes mästerverk. Mest eftersom Levertin anser den vara en biografisk dikt över hans egen fängelsetid, vilket han menar motsäger Wildes estetiska åsikt om att konsten är till för konstens egen skull. Wilde övriga dikter ogillar han. *De Profundis*, som ännu inte kommit i svensk översättning, men som Levertin läst, tycker han visar att Wilde i fängelset var oförändrad. Även denna tolkar han alltså biografiskt. Han menar att det ger en bild av hans "själ" och "sinne". Man kan se att det var viktigt att nämna många verk och litteraturhistoriska människor som Wilde har inspirerats av eller liknar. Värt att poängtera

här är att ingen nämner hans intrigs likhet med *Faust*, om att ha en uppgörelse med djävulen.

2.2. Övrig reception

För att få en djupare inblick i hur Wildes författarskap mottogs i Sverige kommer nedan tre avsnitt som behandlar övrigt mottagande. Dessa är inte uttömmande undersökningar men de kan ge viss indikation på det övriga mottagandet. Det främsta syftet är att ställa de tidigare texterna i ett samhällsligt sammanhang. Genom att se en större bild kan förhoppningsvis vidare förståelse uppstå.

2.2.1 Enklare summering av artiklar om Wilde och hans övriga verk år 1905.

För att få en bild av hur Wildes författarskap behandlades i pressen, måste man även ta i betraktelse huruvida andra artiklar än de om just *Dorian Grays porträtt* återfinns. Till exempel hur stor plats andra verk och författaren själv får under samma år. I denna avsnitts sammanställning har jag använt mig av Nelsons *Oscar Wilde in Sweden and other essays*.

De Profundis utkom 1905 i England, och redan till hösten var den översatt till svenska. Den snabba översättningen menar jag kan tolkas som ett starkt intresse för boken. Sex recensioner finns nämnda i Nelsons essä. Första mars skriver Gunnar Castrén i *Euterpe* och beskriver, enligt Nelson, Wildes öde med sympatier, men framställer boken som mer intellektuell än något som uttrycker Wildes inre känslor. Anders Österling skriver en artikel som trycks 26 mars i *Svenska Dagbladet* som beskriver Wilde som en förnekare, och en dagslända. Men han uttrycker ändå sympatier för Wilde. Ring (presenterad ovan) skriver en artikel i *Nya Dagligt Allehanda* den 11 oktober. Hon menar att Wildes känslor känns falska, men beundrar bokens stil och framställer den som ett mästerverk. Samtidigt blir hon äcklad av hans sätt att gestalta Kristus. Söderman (även han presenterad ovan) skriver i *Stockholms Dagblad* om boken den 15 oktober. Han blir rörd av boken och sympatiserar med Wilde, och är förstående för hans syn på Kristus. Han skriver också i *Varia, Illustrerad månadsskrift* i november, där han vänder sig mot att boken inte är skriven med känsla. Den 12 oktober skriver Carl Gustaf Lindqvist i *Idun* att boken är den mäktigaste och kärleksfullaste han någonsin läst.

Levertin och Söderman gav även *Spöket på Canterville och andra noveller* goda recensioner i början av 1906. Levertins artikel, skriven strax innan hans död, förtäljer att Wildes popularitet ökar. Levertin beskriver Wilde som en mästare som fascinerar och mystifierar. Han är inte riktigt nöjd med *Spöket på Canterville och andra noveller* men nämner dock *Dorian Grays porträtt* som ett exempel på de positiva ordalag han använder. Söderman är positiv och gillar boken, novellerna menar han är perfekta mästerverk.

2.2.2 Artiklar i *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet*

Eftersom Nelson inte har tagit upp fler än ovanstående artiklar valde jag att söka efter artiklar om Oscar Wilde och *Dorian Grays porträtt* i *Aftonbladet* och *Dagens Nyheter*. Om dessa stora tidningar inte skulle ha skrivit något om Wilde eller boken skulle det tyda på ett svagt intresse. Jag fann en artikel om Oscar Wilde i *Dagens Nyheter*.⁴⁴ Tidningen skriver en 741 ord lång artikel som endast handlar om Wildes sista år och död. Den är tryckt runt utgivningsdatumet av *Dorian Grays Porträtt* (28 maj 1905). Formuleringar som "[...] tack vare det engelska pryderiet och hyckleriet till döds hetsade Wilde [...]", låter oss förstå att även denna artikels författare (anonym) menar att det är det engelska samhällets fel att Wilde dog i förtid. Artikeln liknar många av de tidigare nämnda genom att den helt klart sympatiserar med Wildes öde.

I *Aftonbladet*⁴⁵ hittade jag ingen riktig artikel om Wilde eller hans bok. Däremot fann jag två notiser om boken, den ena under spalten "Konst och Litteratur". Den 8 juni 1905 finns under underrubriken "öfersättningslitteratur" notisen: "**Dorian Grays porträtt** är namnet på en roman nyss utkommen i öfersättning på Bonnierska förlaget." En liknande notis återfinns den 20 juni, då under samma spalt men underrubriken "Nytkomna böcker". Värt att notera att övriga böcker under samma underrubrik inte får mer utrymme.

Trots att varken *Dagens Nyheter* eller *Aftonbladet* har recenserat *Dorian Grays porträtt*, menar jag att artikeln och notiserna är av betydelse, eftersom det visar att man åtminstone kände till Wilde. Han är inte ignorerad eller bortglömd. Av Nelsons essä får man intrycket att det inte finns något mer än de av honom nämnda artiklarna, vilket enligt mig ger en felaktig bild. Nelson har valt att endast inkludera recensioner. Wilde blev främst inte känd för sina verk, utan för sin person. Intressant för fortsatt forskning vore att göra en ny undersökning, som inkluderar artiklar om både Wilde själv och hans verk. Detta

⁴⁴ *Dagens Nyheter*, 1905.

⁴⁵ *Aftonbladet*, 1905.

skulle kunna ge en helt annan bild än det svaga intresse Nelson pekar på. Wilde upprörde och intresserade i stor utsträckning även som person, och inte enbart i egenskap av författare.

2.2.3 Wildes författarskap i tidskriften *Brand*

Brand var en socialistisk anarkistisk tidning och stor inom arbetarrörelsen. Med utgångspunkt från *Litteratur och samhälles* förteckning av artiklar i arbetarpress (se Bilaga 1) kan konstateras att tidningen *Brand* har publicerat ett antal texter av Wilde. Främst är det utdrag ur Wildes litteratur som trycks i tidningen. År 1900 trycks *Individualismen* i två delar i *Brand* och 1907 trycks *Balladen om Readings fängelse* och även en recension av detta verk. Strejkåret 1909 trycks *Socialismen och människosjälen* i fyra delar och i det första av dessa nummer skrivs även en kommentar till denna essä:

Socialismen och människosjälen kallar den genialiske engelske diktaren och skriftställaren Oscar Wilde en utmärkt inträffad essä som i översättning införes i >Brands Månadshäfte< med början i det nu utkomna numret.⁴⁶

För att betona betydelsen av denna publicering vill jag nämna Mats Rehns avhandling *Jack London i Sverige* (1974).⁴⁷ Han konstaterar att ingen av de undersökta socialdemokratiska tidningarna han har undersökt har material av London före storstrejken 1909. Men då trycks Londons, ”Luffarliv” ur *The road* praktiskt taget i hela socialdemokratiska pressen. London introduceras alltså nästan genomgående i arbetarpressen genom novellinslag, konstaterar Rehn. Han skriver också att de socialdemokratiska tidningarna bereder stor plats för litterära texter.⁴⁸ Min undersökning av den svenska arbetarpressen visar att relativt många skönlitterära texter av Oscar Wilde trycktes i *Brand* mellan åren 1902 och 1948. I 24 nummer finns texter av Wilde. Detta kan jämföras med de 7 nummer som innehåller texter som handlar om Wilde. Det Rehn skriver om London kan också sägas om Wilde. Det är framförallt litterära texter som bereds plats. Det till synes ringa antalet upplagor som de socialdemokratiska tidningarna trycks i måste sättas i relation till samtiden:

⁴⁶ Brand, Nr 5, 1909.

⁴⁷ Rehn, 1974.

⁴⁸ ibid, s. 47.

De socialdemokratiska tidningarna är omkring 1907 i allmänhet små med ringa sidantal, gles utgivning och få kulturmedarbetare. Trots detta får man inte underskatta dess stora betydelse, som ofta nästan enda bildningsfaktor för massiva folkgrupper.⁴⁹

Det verkar som att Wilde var en författare som arbetarpressen tog till sig. Detta är intressant med tanke på hans egen livsstil, och den "dandy" som han var. Man kan säga att texterna talade mer än vad författarens bakgrund gjorde. Man kan konstatera att de texter som finns tryckta är sådana som passar in i den social-demokratiska ideologin. Den flest gånger förekommande texten är *Balladen om Readings fängelse*. Främsta motivet till att trycka den tycks vara att det är en hjärtgripande skildring av en fängelsevistelse. Den är skriven ur en fånges perspektiv (där många menar att berättelsen beskriver Wilde själv). Den behandlar de tankar fången har då han ser på en dödsdömds persons sista dagar i fängelset. Kort sagt kan konstateras att Wildes reception i arbetarpress var bejakande, och han hade betydelse för arbetarrörelsen. Men man tog bara upp de texter som passade agendan. Speciellt intressant är att så stor plats bereddes honom under strejkåret 1909. Vi kan även se i citaten ovan att han nämns som "genialisk". Det skulle vara intressant att göra en vidare och djupare undersökning av Wildes plats i arbetarpressen.

2.2.4 Dorian Gray i Uppsala Universitetsbibliotek

Jag har begränsat mig till att undersöka upplagor av Dorian Grays porträtt de 57 åren närmast efter första utgivningen av boken, det vill säga fram till 1962 (de upplagor som finns nertecknade i Katalog 62, vilket är en handskriven bibliotekskatalog för Uppsala Universitetsbibliotek). Efter 1962 har fler översättningar och upplagor givits ut men dessa har jag inte med i min undersökning. Första gången *Dorian Grays porträtt* översattes var 1905, översättningen gjordes av Nils Selander, versionen kom i nio upplagor mellan åren 1905 och 1923. År 1930 kom en ny översättning av Alf Wingren, denna kom i nyupplaga 1944 med ett förord. Selanders version trycktes igen 1948, tillsammans med *Spöket på Canterville*, och denna kom i en ny upplaga 1961. En ny översättning av Astrid Borgen kom 1962.

För att göra en jämförelse med en engelskspråkig samtida författare skriver Rehn att biblioteken i Sverige utan sovring och obetydligt dröjsmål tagit sig an Jack Londons böcker i sitt utbud.⁵⁰ Detsamma kan sägas om Oscar Wilde i Uppsala

⁴⁹ Rehn, 1970. s. 47. (Uhlen, s. 168).

⁵⁰ *ibid.* s. 75.

Universitetsbibliotek åtminstone när det gäller *Dorian Grays porträtt*. Den återfinns i Uppsalas Universitetsbibliotek från första svenska översättningen. Första utgåvan av *Dorian Grays porträtt* inkom till Uppsalas Universitetsbibliotek år i början av 1906. Det kan, men behöver inte, tyda på att även gällande Wilde var intresset stort. Boken kan ändå anses vara en av dem som skapade intresse och uppståndelse. Wildes övriga böcker behöver inte nödvändigtvis ha tagits in lika fort. I allmänhet har Wildes verk översatts till svenska först efter hans död, vilket kan vara ett tecken på svagt intresse för Wilde medan han fortfarande levde. Först senare har hans författarskap uppvärderats. Detta stämmer överens med Nelsons tidigare nämnda essä, där han skriver att det verkar som om Wilde överhuvudtaget inte blev känd i Sverige förrän de första åren på nittonhundratalet.⁵¹

Intressant vore att även undersöka detta vidare, eftersom Uppsala Universitetsbibliotek inte behöver vara normativ i förhållande till andra svenska bibliotek. Jag har även varit i kontakt med Uppsala Stadsbibliotek, där jag fick svaret att biblioteket grundades 1906 (alltså året efter utgivningen av boken). Vidare fanns deras gamla kataloger inte kvar och inte heller äldre böcker. Det vore även intressant för vidare forskning att få tillgång till information om folkbibliotekens inköp av böcker och om utlåningsstatistik från olika bibliotek. Detta skulle kunna ge en bra bild av Wildes mottagande bland folk i allmänhet, en viktig grupp mottagare som jag inte undersökt närmare här.

⁵¹ Nelson 1965, s. 3 f.

3. Sammanfattande diskussion

Uppsatsens syfte är att undersöka receptionen av *Dorian Grays porträtt* i svensk press under utgivningsåret 1905. Undersökningen behandlar vilka ämnen recensenterna skriver om och vad de uppfattar som positivt respektive negativt. Uppsatsen diskuterar även vilka ord recensenterna använder i anknytning till de olika temata, och hur det påverkar bilden för läsaren. Vidare framställs hur arbetarpressen och Uppsala Universitetsbibliotek hanterat Wilde, med syfte att ge en vidgad bild av receptionen.

De teman som recensenterna till *Dorian Grays porträtt* främst valt att skriva om är representerade i de olika avsnitten ovan. Mest populärt var att skriva om: Wildes död, rättegång och dom. Rings fokus skiljer sig från de övrigas då hon främst behandlar Wildes homosexualitet. De andra berör ämnet, men kan inte sägas fokusera på det. Viss plats får också andra teman som Englands samhällsklimat och Wildes estetik. I allmänhet diskuterar artiklarna förhållandevis mycket om Wilde som person i jämförelse med det utrymme som ges till boken *Dorian Grays porträtt*. När det gäller *Dorian Grays porträtt*, diskuteras främst varför boken är bra eller dålig. Även inomtextliga fenomen i boken (framförallt paradoxer), bokens moral och intertextuella drag tas upp.

Gällande Wildes estetik ger Levertin en tämligen negativ bild. Ordval som att Wilde ser ut som en "kokott" gör det hela något förlöjligande. Bilden liknar den Albert Edelfeldt ger av Wildes estetik redan 1884. Läsaren av artikeln får en bild av att Wildes åsikter inte går ihop med verkligheten. Ring är också negativ; uttryck som att Wildes "idéer" är en följd av hans "sjukdom", gör att hon uppfattas som starkt kritisk. Positivare är Södermans ordval "raritet i estetikens drifhus", även om det inte är någon överväldigande komplimang. Den mest positiva recensenten är Ström, med sitt något diffusa ordval att Wilde "slipade" sin tanke för att den skulle "lysa för människorna". Genom detta ger Ström Wilde en Jesuslik framställning.

Samtliga recenser ger en negativ bild av det engelska samhället. Vad som gjorts mot Wilde i England är "barbariskt", menar Levertin. Sammanfattningsvis menar recensenterna att Wildes straff var för hårt. Wilde var "syndig", men inte "kriminell". Genom den engelska borgarklassens agerande blir han en "martyr". Det finns sympatier till författaren hos alla recenser förutom hos Ring. Hon uppmanar läsaren: trots att Wilde inte var "kriminell" bör man inte ledas till varken sympatier eller medkänsla.

En splittrad bild ges till varför Wilde dog. Levertin och Ring menar att det främst var hans eget fel. Ström och Söderman menar att det var det engelska samhället som

dödat honom. Detta hänger delvis ihop med synen på Wildes straff. Levertin skriver att Wildes dom egentligen var en dödsdom, men menar också att det till stor del var ett resultat av Wildes person. Ström menar att skulden för Wildes död på ligger på Englands borgarklass. Den mest dominerande bilden som framförs är att det var Wildes oförtjänta straffarbete som tog livet av honom. Recensenterna menar att rättegången borde slutat annorlunda. Även Ring menar att Wilde inte borde fått detta straff, utan att hans plats var på "vårdanstalten".

Trots att alla skriver om hans död och rättegången, och hans dom, är det bara Levertin och Ring som tydligt beskriver vad Wilde dömdes för. Levertin menar att Wilde inte bör dömas på grund av sin "sjukdom". Levertins närmast rasbiologiska idéer om Wilde som "keltisk", agerar till viss del som en förklaring till varför Wilde var avvikande. Av detta ska läsaren förstå och känna sympati för Wilde. Levertin försöker genom detta tala till Wildes fördel. Även om man idag inte håller med varken om att homosexualitet är sjukligt eller om rasbiologiska stereotyper.

Om boken *Dorian Grays porträtt* är det mest positiva uttryck, exempelvis: "beundransvärd" och "tjusande", som Levertin skriver, och "nita sig fast i själen", som Ström skriver. I allmänhet framhålls det "glänsande" språket, och de litterära kvalitéerna. Boken har många paralleller till annan litteratur vilket recensenterna också uppskattade. Man får en bild av att den moral som finns i romanen, handlar om huruvida man kan leva i synd eller inte. Vad Wildes svar på denna fråga är finns det olika åsikter om. Söderman menar tvärt emot de andra recensenterna att Wilde inte menar att det är fel att leva i synd, utan att dagens människa bara inte är tillräckligt utvecklad. Ring ger en motsats till bilden de övriga ger. Hon menar att boken är "undermålig", den fångar inte läsaren. Ingen som inte är sjuk, eller intresserad av sjuka människor (som en kriminalist), kan vara intresserad av denna bok. Paradoxerna är visserligen glänsande, men banala och tomma. *Dorian Grays porträtt* är endast en produkt av Wildes "sjukdom", och det menar hon sig bevisa bland annat genom att nämna Wildes dom, och att *Dorian Grays porträtt* finns med i *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen*. Den som läser hennes artikel blir inte lockad eller uppmuntrad till att läsa boken.

Jämför man med de artiklar som inte handlar om *Dorian Grays porträtt*, som Nelson har lisat i *Oscar Wilde in Sweden and other essays* under året 1905, kan man notera att de flesta sympatiserar med Wilde. Wildes stil och språk är uppskattat men Castrén, Österling och Ring menar att någon äkta känsla inte infinner sig i *De Profundies*. Levertin

menar i sin recension av *Spöket på Canterville och andra noveller*, att intresset för Wilde verkar öka runt den här tiden. Sannolikt har han rätt.

Rings recension är intressant eftersom den, i jämförelse med de andra, har motsatt åsikt om det mesta. Kanske speglar det hon skriver hennes egna åsikter, men det behöver inte vara så. Hon vill kanske polarisera mot de andra recensenterna, eller möjligen mot den liberala pressen. Detta kan man tänka då hennes text har åtskilliga likheter med Levertins text. Det kan också vara så att hon "behövde" vara negativ, för att inte vara för likartad och enformig som recensent. Något som skulle kunna tyda på att andra faktorer än detta är att nästa bok hon recenserar av Wilde, skriver hon mer positivt om. Likaså behöver de andra recensenternas artiklar inte motsvara deras åsikter. Det verkar dock högt sannolikt vad gäller Levertin och Söderman. I artiklarna om *De Profundies* fortsätter de berömma någorlunda samma saker, och är fortsatt positiva överlag. Ströms politiska åsikter gör det svårt att tro att han inte skulle sympatisera med Wildes öde.

Wilde blev även väl mottagen i arbetarpressen. Hans författarskap användes främst i form av man tryckte hans litteratur, liksom de flesta andra författare som användes i arbetarpress. Han har haft betydelse för arbetarpressen, och vidare undersökningar vore intressanta. Speciellt intressant är att man tryckte en följetong under strejkåret 1909, vilket talar för ett omfattande intresse av Wilde.

Intresset för Wilde i Sverige kan vara större än vad Nelson essä ger bild av. Som nämnts tycker recensenterna av *Dorian Grays porträtt*, som jag undersökt, att det är intressant med Wilde liv och inte bara hans verk. En slutsats man kan dra är att i dessa recensioner intresserade Wilde som person mer än hans bok. Skulle man undersöka vad som skrevs om hans liv och inte bara om hans författarskap, så skulle kanske en annan bild framträda. Eftersom selektionsprocessen i press är en betydelsefull bit av receptionen, är det viktigt ifall en författare är medtagen eller inte i tidningen. Oavsett om det handlar om en recension eller bara en notis. Det är också viktigt vilka bitar av författarens liv och verk som tas upp. En indikation på att det skulle finnas fler relevanta omnämningar är att min undersökning av *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* gav resultat. I den förstnämnda skrevs en artikel om Wildes död runt utgivningsdatumet av *Dorian Grays porträtt*. I den andra fanns notiser om boken. Hur många fler artiklar det finns om Wilde vore intressant för vidare undersökningar! Att boken också fort togs in i Uppsala Universitetsbibliotek förstärker bilden av att Wilde ansågs intressant. Wilde har också, om än med viss fördröjning, recenserats av viktiga samtida recensenter. Att bli recenserad senare av en viktig skribent anses ofta vara bättre än att bli recenserad fort av en mindre viktig

recensent. Med i beräkningen måste också tas att Wilde fortfarande var ett tabuämne i Sverige. Tabuämnen är naturligtvis svårare att skriva om, vilket innebär att receptionen av Wilde och hans författarskap är extra svår att analysera. Skrevs det få recensioner för att man inte brydde sig, eller för att man inte vågade? Min gissning är det senare.

4. Litteraturlista

Primära källor:

- Levertin, Oscar, "Oscar Wilde I. Hans lif.", *Svenska Dagbladet*, 1905-06-23.
- Levertin, Oscar "Oscar Wilde II. Hans verk.", *Svenska Dagbladet*, 1905-06-26.
- Okänd, "Konst och Litteratur.", *Aftonbladet*, 1905-06-08.
- Okänd, "Nyutkommen litteratur.", *Aftonbladet*, 1905-06-20.
- Okänd, "Hur Oscar Wilde dog.", *Dagens Nyheter*, 1905-05-28.
- Okänd, *Brand*, nr 5, 1905.
- Ring, Jacobine, "Oscar Wilde och hans produktion.", *Nya Dagligt Allehanda*, 1905-07-03.
- Ström, Fredrik "Oscar Wilde: *Dorian Grays* Porträtt.", *Social-Demokraten*, 1905-07-23.
- Söderman, Sven "Oscar Wildes roman.", *Stockholm Dagblad*, 1905-06-02.
- Wilde, Oscar, *The picture of Dorian Gray*, Oxford University press, New York, 2006.

Sekundära källor:

- Becksson, Karl, *Oscar Wilde: the critical heritage*, London, 1970.
- Dryden, Linda, *Modern Gothic and Literary Doubles : Stevenson, Wilde and Wells*, Gordonsville, 2003.
- Ellmann, Richard, *Oscar Wilde*, (1988), sv. övers. Gun Bengtsson, Stockholm, 1990.
- Evangelista, Stefano, *The reception of Oscar Wilde in Europe*, London, 2010.
- Holland, Merlin, *Oscar Wildes familjealbum*, (1998), sv. övers. Stephen Farran-Lee, Stockholm, 1998.
- Litteratur och Samhälle: Meddelande från Avdelningen för litteratursociologi vid litteraturhistoriska intuitionen*, Uppsala, 1965-1973, Nr 1-113.
- Nelson, Walter, *Oscar Wilde in Sweden and other essays*, Dublin, 1965.
- Raby, Peter, *The Cambridge Companion to Oscar Wilde*, Cambridge, 1997.
- Rehn, Mats, *Jack London i Sverige, studier i marknadsföring och litterärt inflytande*, Uppsala, 1974.
- Sim, Stuart, *Introducing Critical theory: A Graphical Guide*, London, 2009.

- Summers, Cloud, *Gay Fictions: Wilde to Stonewall : Studies in a Male Homosexual Literary Tradition*, New York, 1990.
- Svedjedal, Johan, "Kritiska tankar", *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 1998:1, Lund, 1998. s. 51-63.
- Svenska män och kvinnor: biografisk uppslagsbok*, Albert Bonniers förlag, Stockholm, 1954
- Tipper, Karen Sasha, *A study of the relationship between Charles Baudelaire and Oscar Wilde*. University of Wisconsin, 1999.
- Tollin, Sven, *Svensk Dagspress 1900-1967*, Victor Petterssons Bokindustri AB, Stockholm, 1967.

Internetkällor:

- DAGNY, tidning för svenska kvinnorörelsen,
http://www.ub.gu.se/kvinndata/digtid/03/1913/dagny1913_4.pdf, (2011-10-24)
- Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/receptionestetik> (2011-12-05)
- RFSL, <http://www.rfsl.se/?p=2840> (2011-12-06)
- Strafflagen 1864, <http://wisberg.se/wisberg.se/pdf/strafflagen1864.pdf>, (2011-10-24)
- Svenskt biografiskt handlexikon* (SBH), 2nd edition, 1906,
<http://runeberg.org/sbh/levertin.html>, (2011-10-26)

Bilaga 1.

Artiklar med Oscar Wilde tryckta i *Brand* mellan 1898-1967:

År:	Nr:	Information:
1900	2, 3	Oscar Wilde: <i>Individualismen, (Del I & II)</i> , övers. av Nils Wesser.
1908	5	E: "Litteratur"/ Wilde, Oscar: <i>Balladen om fängelset i Reading</i> . Recension.
1908	5	Oscar Wilde: <i>Ur Readingballaden</i> . Dikt.
1909	1, 3, 4,6 (Månadshäfte)	Oscar Wilde: <i>Socialismens och människosjälen</i> . (Följetong.)
1909	5	"Gnistor" <i>En essä av Oscar Wilde kallad Socialismen och människosjälen införd i Brands Månadshäfte</i> . Bidrag av litteraturhistorisk eller teoretisk art.
1909	10	H.W: <i>Oscar Wilde som socialist</i> . Bidrag av litteraturhistorisk eller teoretisk art.
1916	14	Oscar Wilde: "Ej mer jag vet om rättfärdighet"
1918	40	Oscar Wilde: "Hyckleri" <i>Om socialism</i> . Vitter prosa.
1919	41, 42	Lundberg, Ivar: <i>Böcker och författare/ Wilde Oscar: skrifter i översättning</i> . Bidrag av litteraturhistorisk eller teoretisk art.
1920	Brands första maj nummer	Malmberg, Oscar: "Fängelset, en studie till Oscar Wildes 'Fängelseballad'". Bidrag av litteraturhistorisk/ teoretisk art)
1922	25	Oscar Wilde: <i>Om avunden</i> . Vitter prosa.
1923	7, 8	Oscar Wilde: <i>Tankeord</i> . Vitter prosa.
1923	21	Oscar Wilde: <i>Ang. nya samhället</i> . Sakprosa.
1924	29	Oscar Wilde: "Hans ångestband" Ansl. till art. om Sture Engström. Dikt.
1929	33	Oscar Wilde: <i>Om privategendom</i> . Vitter prosa.
1930	28	Oscar Wilde: <i>Sentens</i> . Vitter prosa.
1930	35	Oscar Wilde: <i>Mooney o Billings</i> . Dikt.
1930	49	Worker: "Landskapsbrev. Tragedin Oscar Wilde. En förklaring och en upprättelse" Om ett föredrag av Erik Andersson. Bidrag av litteraturhistorisk/ teoretisk art.
1932	32	Oscar Wilde: "O, människors rättfärdighet" Dikt.
1932	35	Oscar Wilde: "Det var som att i kärr och dy..." Dikt.
1932	47	Oscar Wilde: "Brott och straff". Vitter prosa.
1933	3	Oscar Wilde: <i>Den dygdiga fattigdomen</i> . Dikt.
1935	48	Oscar Wilde: "Ej mer jag vet" (ur balladen om Readings fängelse) Dikt.
1948	1	Sjöström, Gustaf: "Anarkismens mål – utopi eller realism", Art. Inleds med cit. Från Oscar Wilde. Sakprosa.

Artiklar med Oscar Wilde tryckta i *Amnesti åt Amaltheamännen*. Utgiven av Amaltheakommittén, Stockholm, 1 maj, 1914:

Oscar Wilde: "Ej mer jag vet" Ur balladen om Readings fängelse. (sid. 1)
Oscar Wilde: "Dock ett jag vet" fort. av ovan. (s. 3)